

Een van de elementen van de studie huishoudwetenschappen aan de Landbouwhogeschool te Wageningen is een onderzoekspraktikum. Doel ervan is, studenten inzicht te geven in de praktijk van het wetenschappelijk onderzoek. Het leerproces staat hierbij voorop, zodat de resultaten, met hoe-veel zorg en ijver ook vergaard, niet altijd de toets der (wetenschappelijke) kritiek kunnen doorstaan.

Vaak leveren deze onderwijselementen, net als skripties, materiaal op dat een bredere aandacht en een grotere verspreiding verdient dan via het gebruikelijke kanaal van fotokopiën en stencils verkregen worden.

Dat geldt zeker voor onderstaande beschouwing van Jet Proost, een van de deelneemsters aan het onderzoekspraktikum 1981, dat het konsumptiegedrag van 16-jarige scholieren tot onderwerp had. Zij interviewde een aantal lichamelijk gehandikte jongeren. Hoewel de resultaten van deze gesprekken geen representatief beeld geven van de bestedingen van deze groep, geven ze toch een indruk van de bijzondere financiële problemen waarmee (lichamelijk) gehandikten gekonfronterd worden.

Voor de redactie reden genoeg om er aandacht aan te besteden. Bovendien hopen we, dat dit een stimulans voor andere studenten (zeker ook van NLO's en THW's) betekent meer van hun materiaal dat de moeite waard is te publiceren.

Bestedingen van gehandikte jongeren: aanzet tot onderzoek

M. D. C. PROOST

In de literatuur over het leven van gehandikte jongeren wordt weinig of geen aandacht besteed aan hun bestedingspatroon. Inzicht in het bestedingspatroon is belangrijk, omdat op grond van de verkregen gegevens beter gewerkt kan worden aan een optimale integratie van lichamelijk gehandikten in de maatschappij, in plaats van hen juist in een uitzonderingspositie te plaatsen. Verder kan met duidelijke gegevens over het bestedingspatroon en de wensen van lichamelijk gehandikten een betere financiële ondersteuning gerealiseerd worden. Het huidige overheidsbeleid blijkt op veel punten niet in overeenstemming te zijn met de wensen van gehandikten. Het onderzoek dat wordt gedaan, is te incidenteel; konklusies en maatregelen, die daaruit volgen, worden veelal niet op elkaar afgestemd.

Veel lichamelijk gehandikte jongeren wonen in gezinsvervangende tehuizen. Wanneer ze dan een uitkering krijgen, beschikken ze al op jonge leeftijd over grote bedragen. Een

deel mogen ze vrij besteden, waardoor ze al vroeg zelfstandig met geld leren omgaan.

De bedoeling van deze oriënterende beschouwing is om materiaal aan te dragen, dat aanzet zou kunnen zijn voor nader onderzoek naar het bestedingspatroon van gehandikten. Het betreft geen absolute uitspraken; het gaat in dit artikel meer om een indruk van enkele aspecten van het leven van gehandikte jongeren.

Gegevens hiervoor werden verkregen via leerlingen van een revalidatieschool voor lichamelijk gehandikten in een middelgrote provinciestad.

Inkomen

Inkomsten van lichamelijk gehandikte jongeren bestaan voor een groot deel uit een uitkering van de overheid. Wordt je als lichamelijk gehandikte op 18-jarige leeftijd voor bijvoorbeeld 80% 'afgekeurd', dan kom je daardoor automatisch in aanmerking voor

een AAW-uitkering¹. De hoogte van de uitkering is afhankelijk van de leeftijd en eventuele andere inkomsten; soms komt er een extra bijdrage van de gemeente bij, bijvoorbeeld voor vervoerskosten. Tot het 18e jaar kan de verzorging buitenshuis bekostigd worden via de AWBZ².

Een groot deel van de uitkering moet worden afgedragen aan het tehuis. De rest kan beschouwd worden als zakgeld (inclusief kleding). Dat bedrag bleek ongeveer f3000,— per jaar te zijn. Ter vergelijking: niet-gehandikapt van 16 jaar: jongens kregen gemiddeld f406,— zakgeld per jaar en meisjes f508,—. Als men een uitkering krijgt, mag er niet bijverdiend worden met een bijbaantje of vakantiewerk; gebeurt dat wel, dan volgt verlaging van de uitkering (ADRIANOW *e.a.*, 1981). Als men geen uitkering krijgt, blijkt het toch een hele klus om vakantiewerk te vinden:

H.: 'Als ik dan reageerde op een advertentie, kreeg ik altijd negatieve reacties. Ze zeiden dan bijvoorbeeld, dat ik te langzaam werkte; ze hadden me dan nog nooit zien werken! Volgens mij denken ze, dat als je lichamenlijk gehandikapt bent, je ook getikt moet zijn. Je moet je dubbel bewijzen.'

Deze vooroordelen blijken zich verder uit te strekken dan alleen vakantiewerk of bijbaantjes. De revalidatieschool moet veel moeite doen voor arbeidsbemiddeling voor vast werk.

Voor de leerlingen verschilde de ouderlijke bijdrage aanzienlijk. Die ouderlijke bijdrage is met name afhankelijk van het inkomen van de ouders, waardoor dan tussen de lichamenlijk gehandikapte jongeren een scheve verhouding bestaat wat betreft hun inkomsten. De één krijgt alleen bij verjaardagen en dergelijke gelegenheden geld toegestopt, een ander krijgt gedurende het hele jaar extra geld, waardoor een bron van regelmatige neveninkomsten ontstaat.

Vervoer

Een onderscheid dient hierbij gemaakt te worden tussen lichamenlijk gehandikapt, die wel en die geen gebruik kunnen maken van het openbaar vervoer. De vergoeding, die

voor de reiskosten gegeven wordt, vindt men over het algemeen te laag. Voor het openbaar vervoer bestaan wel aparte tarieven voor gehandikapt, zoals die ook voor bejaarden bestaan. Met een speciaal pasje kan men om korting vragen, maar dat betekent wel weer in een uitzonderingspositie geplaatst te worden.

H.: 'Ik ben toch niet anders, ik neem net zoveel plaats in als ieder ander; ik wil dan ook voor een 'vol' kaartje betalen.'

Lichamenlijk gehandikapt, die niet met het openbaar vervoer kunnen reizen, kunnen gebruik maken van een speciale taxi. Meestal moet er dan al een paar dagen tevoren gepland worden, dat men weg wil, en een taxi gereserveerd worden. De prijzen zijn erg hoog en van een taxi-onkostenvergoeding van de gemeente (bijvoorbeeld f2500,— per jaar) komt men niet zover. Uit deze vergoeding moeten ook de kosten betaald worden van het reizen naar huis in de weekends! Onvrede alom onder lichamenlijk gehandikapt en terecht vragen ze om goede voorzieningen en vervoersmogelijkheden.

Duurzame consumptiegoederen

Van degenen met wie gesproken is, was opvallend, dat ze veel duurzame en luxe artikelen gekregen hadden. De indruk bestaat, dat niet-gehandikapte jongeren deze artikelen veel meer zelf moeten betalen (ADRIANOW *e.a.*, 1981). De reden voor dit verschil is niet zo duidelijk: is het gebrek aan eigen middelen om het zelf aan te kunnen schaffen of worden dure kado's misschien gegeven om toch een bepaald verondersteld gemis goed te maken?

Uitgaven per maand

Van de leerlingen van de revalidatieschool werd getracht een beeld te krijgen van de elke maand regelmatig terugkerende uitgaven. Kleding vormde daarbij de grootste post. De bedragen, die voor kleding en schoenen worden uitgegeven, kunnen nogal uiteen lopen. Afhankelijk van de handicap kan men konfektiekleding en -schoenen kopen of moeten er kleren en schoenen speciaal op maat wor-

den gemaakt. De prijs van een paar speciale schoenen komt op f 1500,— of meer. Een paar schoenen, op maat gemaakt, wordt per jaar door het ziekenfonds vergoed.

S.: 'Ook al kan ik niet lopen, ik wil toch graag schoenen dragen, maar dan kijken ze wel gek in de winkel.

Kleren koop ik meestal met mijn zusje. Ze vragen dan aan haar wat ik zou willen hebben. Met passen durven ze ook bijna niet te helpen, bang om pijn te doen, of zo.'

Het uitgavenpatroon voor jongens en meisjes blijkt duidelijk te verschillen. Meisjes geven meer uit aan toiletartikelen en spullen voor de eigen kamer. Voor sommigen kan de post sportartikelen hoog oplopen.

Vakantie

Naast de uitkering wordt per jaar 7% van het totaal van de uitkering aan vakantiegeld uitgekeerd. Over het algemeen wordt dit bedrag als te laag beschouwd om van op vakantie te kunnen gaan. Door het jaar heen blijft er geen geld over voor grote uitgaven. Niet zelden wordt dan het vakantiegeld besteed voor bijvoorbeeld de aanschaf van duurzame goederen. Lichamelijk gehandikapt, die niet alleen op vakantie kunnen en aangewezen zijn op verzorging door anderen, komen voor hoge kosten te staan als ze op vakantie willen. Met name voor gehandikapt met een laag inkomen zijn deze meerkosten een belemmering om op vakantie te gaan. Van verschillende kanten (onder andere het Nationaal Orgeaan Gehandicapttenbeleid) wordt gepleit voor een uitkering uit de AAW voor de bestrijding van de meerkosten van vakantie en recreatie van gehandikapt. Om een idee te geven over wat een vakantie kost een greep uit de folder van 'de Wielewaal', een organisatie met vakantiemogelijkheden voor en met gehandikapte jongeren. Als voorbeeld: 14 dagen naar Sevenum (Limburg) in een speciaal centrum waar allerlei voorzieningen aanwezig zijn. Dichtbij natuurschoon, maar ook vlakbij de stad (Venlo).

37 lichamelijk gehandikapt van 18 tot 25 jaar kunnen mee en er zullen 26 begeleiders zijn. De kosten zijn f 480,— p.p.

Voor gehandikapte jongeren wordt wel eens

een 'uitwisselings-vakantie' georganiseerd, zodat groepen gebruik kunnen maken van elkaars bestaande faciliteiten en verzorging.

S.: 'Het was erg leuk, maar ja, zo iets is éénmalig. Ik baal wel van opmerkingen als "fijn dat ze voor dat soort mensen ook iets organiseren". Waarom heb ik minder recht op een vakantie? En hoeveel jaren moet ik het doen met die paar dagen vakantie?'

Sparen

De manieren, waarop door gehandikapte jongeren gespaard wordt, zijn heel verschillend. Voor sommigen wordt ook door de ouders nog voor hen gespaard. Men zou zich kunnen afvragen in hoeverre lichamelijk gehandikapt worden opgevoed met het idee, dat ze goed moeten sparen, omdat hen later een minder financiële zekere toekomst zou wachten. (Vinden ze werk? Wie zorgt voor ze als de ouders daar niet meer toe in staat zijn?)

H.: 'Dat idee zal zeker bij sommige ouders bestaan, maar in deze welvaartsstaat is onze financiële toekomst verzekerd. Ze kunnen ons niet laten vallen. En het geld dat mijn ouders sparen kan nooit genoeg zijn voor de verzorging van mijn hele toekomst.'

Veel gehandikapte jongeren zien zich inderdaad voor het feit geplaatst, dat een deel van hun onkosten door uitkeringen van de overheid gedekt zullen worden. Nog weinig gehandikapt worden aangenomen voor een goed betaalde baan met hoog gekwalificeerd werk.

Voedings- en genotmiddelen

Op school bleek vrij veel gerookt te worden (1,5 tot 4 pakjes shag per week). Het drankgebruik loopt nogal uiteen. Dit is ook afhankelijk van de leefsituatie. Als men een eigen kamer heeft en vrienden kan ontvangen, is het drankgebruik wat hoger, evenals wanneer men naar de dichtstbijzijnde grote stad gaat. Er wordt weinig geld besteed aan snoep en snacks. De mate van beschikbaarheid speelt daarbij een belangrijke rol. (Wat is er te koop in de schoolkantine? Hoe vaak wordt er zelfstandig in de stad uitgegaan?) Zouden snoep en snacks dichterbij verkrijgbaar zijn, dan

georganiseerd,
taken van el-
zorging.

s éénmalig.
dat ze voor
". Waarom
En hoeveel ja-
nen vakantie?"

ndikapte
el verschil-
door de ou-
zou zich
amelijk ge-
et het idee,
t hen later
omst zou
orgt voor ze
n staat zijn?)

nders bestaan,
nanciële toe-
laten vallen.
n nooit ge-
hele toe-

zich inder-
en deel van
an de over-
veinig ge-
n voor een
walificeerd

te worden
Het drank-
ook afhan-
een eigen
angen, is
als wanneer
de stad gaat.
snoep en
heid speelt
is er te koop
ordt er zelf-
den snoep
zijn, dan

februari 1982

zou er waarschijnlijk ook meer van gekocht worden.

Uitgaan

De uitgaansmogelijkheden worden nogal eens beperkt door de toegankelijkheid van de desbetreffende gelegenheden. Een aangepast toilet is zeker (nog) niet vanzelfsprekend en naar binnen moeten gaan via een nooduitgang is geen uitzondering. In sommige gevallen kan de toegankelijkheid een belangrijke rol spelen bij de integratie van lichamelijk gehandikaptten, zowel met andere gehandikaptten als met niet-gehandikaptten. Voor het bezoeken van sport- en culturele evenementen wordt wel korting gegeven op de toegangsprijs, speciaal voor gehandikaptten. Maar evenals bij het openbaar vervoer wordt de gehandikapte hiermee in een uitzonderingspositie geplaatst.

S.: "Uitgaan in ons dorp (bij haar ouders) is een hele toestand. Niet alleen de slechte toegankelijkheid, maar de mensen kijken me na, roddelen over me; ze vinden, dat uitgaan niet past voor een gehandikapt meisje! M'n ouders moeten me zeker opsluiten!"

Onderzoek

Toekomstig onderzoek zou op de volgende aspecten gericht kunnen worden:

- Lichamelijk gehandikapte jongeren gaan noodgedwongen vaak al vroeg uit huis en worden zich al jong bewust van de mogelijkheden en onmogelijkheden van hun bestedingen. Is er weinig sprake van overbesteding? Zouden lichamelijk gehandikapte jongeren bewuster omgaan met hun geld?
- Het vakantiegeld is vaak niet toereikend genoeg om de onkosten van de vakantie te dekken. De maandelijkse uitkering is te laag om hier nog elke maand van te sparen en als men een uitkering ontvangt, mag er niet bijverdiend worden. Is dit wel terecht? Hoe zou het

opgevat worden als een gehandikapte met een minimum inkomen meer vakantiegeld zou krijgen dan een niet-gehandikapte met een minimum inkomen? Is het gerechtvaardigd, dat gehandikaptten bij anderen moeten aankloppen voor vakantiegeld, terwijl hun uitkering gericht is op financiële zelfstandigheid?

- Men wil streven naar een optimale integratie van lichamelijk gehandikaptten in de samenleving. Het past niet in die gedachtengang om lichamelijk gehandikaptten te onderscheiden van niet-gehandikaptten door bepaalde kortingen in te stellen en dan de uitkering laag te houden. Hoe zou een betere financiële ondersteuning voor de gehandikaptten gerealiseerd kunnen worden?

- Een betere financiële situatie voor de toekomst van lichamelijk gehandikapte jongeren is zeker gewenst. Ze wonen vaak al een groot aantal jaren uit huis. Na hun schoolopleiding willen ze graag op zichzelf blijven wonen, maar daar moeten dan wel de middelen voor zijn. Hun verzorgingsnivo zal met de huidige regels laag blijven: wordt er meer geld verdiend, dan wordt dat gekort op de uitkering. Er wordt geen rekening gehouden met de extra kosten van het gehandikapt-zijn. Een beter betaalde baan leidt zo ten onrechte niet vanzelfsprekend tot een verbetering van de leefsituatie.

- Gehandikaptten doen veelal laag betaald en laag gekwalificeerd werk. Ze blijven zo afhankelijk van overheidsgeld. Meer nadruk zou er dus gelegd moeten worden op het spreiden van functies, want de capaciteiten voor beter betaalde banen zijn wel degelijk aanwezig.

Het is te hopen, dat de problemen van de gehandikaptten niet ná 1981 uit de schijnwerpers verdwijnen. 'Meedoen in gelijkwaardigheid' is mooi, maar dan moet er ook daadwerkelijk iets gedaan worden. Wensen en ervaringen van 1 miljoen gehandikaptten tonen aan, dat er nog veel gedaan moet worden.